

تاثیر الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت بر نظام حقوقی حاکم بر بازار سرمایه

بهزاد شیخی^۱، زینب اصغری^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق تجارت بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، حقوق بین الملل، تهران، ایران.

^۲ استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، حقوق بین الملل، تهران، ایران.

نام و نشانی ایمیل نویسنده مسئول:

بهزاد شیخی

bshpm@yahoo.com

چکیده

امروزه جایگاه مقررات مربوط به حوزه بورس اوراق بهادار باتوجه به حجم گسترده معاملات این بخش و نقش روز افزونی که این حوزه در اقتصاد کشورها ایفا میکند، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. پس از الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت نخستین بازاری که به بازارهای بین المللی باز می شود، بازار سرمایه ایران است و نخستین بازاری که به همین سرعت دچار مشکل خواهد شد، همین بازار سرمایه خواهد بود به دلیل اینکه قوانین و مقررات بسیار زیادی در بازار سرمایه ایران حاکم است و این قوانین هنوز با قوانین بین المللی منطبق نشده است از این رو بررسی دقیق تمامی منابع قانونی حاکم بر بازار سرمایه و تبیین دقیق آنها ضروری است. همچنین قوانین و مقررات بین المللی در حوزه بازار سرمایه را که ما از آنها عقب و غافل هستیم مدنظر قرار دهیم. از سوی دیگر با توجه به عضویت ناظر ایران در سازمان جهانی تجارت و ضرورت عضویت دائمی در این سازمان در سالهای نزدیک، لزوم بازنگری و اصلاح قوانین و مقررات احساس میشود. مقاله پیش رو، وضعیت قوانین و مقررات و نظام حقوقی حاکم بر بازار سرمایه و راهکارهایی را برای اصلاح این مقررات و انطباق بیشتر با مقررات سازمان جهانی تجارت ارائه میدهد.

واژگان کلیدی: سازمان جهانی تجارت، بازار سرمایه، بورس اوراق بهادار، سرمایه گذار خارجی.

مقدمه

جریان رو به رشد حجم معاملات در بورس اوراق بهادار و نقش مهمی که امروزه این گونه ابزارهای مالی در اقتصاد کشورها ایفا می کنند، پژوهشگران را به سمت تحقیق و بررسی در این حوزه سوق داده است. حقوقدانان هم از این قضیه مستثنا نبوده و اخیراً به دقت و تعمق بیشتر در قوانین و مقررات حوزه اوراق بهادار و جنبه های حقوقی معاملات این بخش پرداخته اند. از سوی دیگر سازمان جهانی تجارت، مهمترین سازمان تخصصی فراملی در زمینه تجارت کالاها و خدمات است که هم اکنون بسیاری از کشورهای جهان با تطبیق قوانین و مقررات خود با اصول سازمان، به عضویت آن در آمده اند. بسیاری از کشورها نیز در مرحله مذاکرات الحاقی و به عضویت ناظرین سازمان درآمده اند و در حال تطبیق قوانین و مقررات خود با اصول سازمان مزبور هستند. هدف از عضویت ناظر، آشنایی بیشتر با سازمان و کسب آمادگی برای فرایند الحاقی است.^۱ از آنجا که ایران عضو ناظر سازمان جهانی تجارت است باید به منظور الحاق به این سازمان مثل همه اعضا، قوانین و مقررات خود را با اصول این سازمان، تطبیق دهد.^۲

یکی از حوزه های بسیار مشهود و ملموس جهانی شدن در این بعد که روند دگرگونی و تحول در آن شدیدتر می باشد، بازارهای مالی است. در میان بازارهای مالی، جهانی شدن بازار سرمایه گسترش قابل ملاحظه ای یافته است.^۳ الحاق به سازمان های بین المللی، امروزه به یکی از مسائل مهم و اساسی جوامع تبدیل شده است، چرا که در عصر حاضر، جهان، مقوله جهانی شدن را به نام و شکل دهکده جهانی ارتباطات در واقع به خود قبولانده است. ^۴ لیکن، همین سازمان های بین المللی برای اینکه تا این درجه از اهمیت برسند، فراز و نشیب های بسیاری را پشت سر گذاشته اند، بدین خاطر در جهت افزایش تعداد اعضا بسیار محتاط و حساب شده کار می کنند. به جرأت می تواند گفت: تمامی سازمان های رسمی بین المللی در پذیرش اعضا جدید یکسری مقررات و مراحل قانونی را قرار داده است که پیش شرط الحاق می باشد. به عنوان مثال: در اساسنامه سازمان ملل متحد به عنوان مهم ترین سازمان بین المللی جهان برای پذیرش عضو جدید، «دولت» بودن متقاضی عضویت را ضروری می دانست. بدون تردید، قوانین و مقررات داخلی هر کشوری قبل از الحاق به سازمان های بین المللی دارای نواقص و کاستی هایی در مقابل مقررات و منشور آن سازمان می باشد و نباید انتظار داشت قوانین و مقررات تمامی کشورها بدون استثنا از قبل الحاق موافق و مطابق با قوانین و مقررات سازمان های بین المللی باشد، بر این اساس هر دولت کشوری که متقاضی الحاق به هر یک از سازمان های بین المللی باشد می بایست قبل از الحاق در قوانین و مقررات داخلی خود تغییرات و اصلاحاتی مطابق با آنچه شرایط الحاق است انجام دهد و این خود پیش شرط و مقدمات واجب عضویت در سازمان های بین المللی است.^۵

بنابراین، تا زمانی که کشور متقاضی الحاق نسبت به بازنگری در قوانین و مقررات داخلی خود اقدام نکرده باشد، پذیرش و قبول آن در سازمان های موصوف منتفی است. سازمان جهانی تجارت به عنوان یکی از نمونه های بارز سازمانهای بین المللی منسجم از این قاعده مستثنی نبوده و هر دولت یا کشوری که تمایل به عضویت در آن باشد، می بایست در بدو تقاضای الحاق تمامی قوانین و مقررات داخلی خود را که با مقررات سازمان جهانی تجارت در تعارض است را قبل یا حین مذاکرات الحاق مورد اصلاح و بازنگری قرار دهد.^۶

۱- بیان مسئله

این پژوهش به بررسی تاثیر الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت بر نظام حقوقی حاکم بر بازار سرمایه و بررسی عوامل مورد نظر و کسب نتیجه بر اساس فرضیه های تحقیق به بیان راهکارها و پیشنهادهای حقوقی در این زمینه خواهد پرداخت. در سالهای اخیر پیوستن به سازمان جهانی تجارت در دستور کار دولت جمهوری اسلامی ایران قرار گرفته است و ایران نیز دیر یا زود به آن سازمان ملحق شده و باید خود را برای عضویت در آن سازمان آماده سازد. اما سیاست گذاران بخش های مختلف اقتصادی کشور به دلیل اینکه عمدتاً با ماهیت مقررات و قوانین حاکم بر این سازمان آشنایی ندارند و بالطبع تبعات عضویت در این سازمان و تاثیرات آن بر بخش های مختلف را نمی دانند، طبیعی است که نگران آثار الحاق باشند.^۷

^۱ [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009DP.spx?language=E&CatalogueIdList=97525&CurrentCatalogueIndex=0&FullTextSearch=last visited: 20/7/2014.](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009DP.spx?language=E&CatalogueIdList=97525&CurrentCatalogueIndex=0&FullTextSearch=last%20visited%2020/7/2014)

^۲ Gabriell, Marceau, "the WTO is Not a Closed Box", Proceedings of The Annual Meeting (American Society of International Law), Vol. 100, MARCH 29-APRIL 1, 2006.

^۳ صادقی، محسن. مقدمه ای بر جهانی شدن و بازارهای مالی، ص ۱-۳، ۶.

^۴ جمعی از نویسندگان. جهانی شدن: فرصت ها و چالش ها، ترجمه وحید بزرگی و علی صباغیان.

^۵ کامل، حمید. موانع حقوقی الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت.

^۶ کامل، حمید، همان.

^۷ کمالی اردکانی، مسعود. (۱۳۸۳). الزامات قانونی بخش خدمات مخابرات ایران در الحاق به سازمان جهانی تجارت، ص ۳۳۰.

در عصر حاضر، پدیده جهانی شدن در تمام حوزه‌ها تأثیر گذاشته است. بازار سرمایه هم از این قاعده مستثنا نیست. حفظ بقا، دستیابی به توسعه اقتصادی و رقابت در سطح بین‌المللی، نیازمند تغییر شرایط و همسو شدن با پدیده جهانی شدن است. بنابراین بورس اوراق بهادار کشور ما نیز باید خود را آماده ورود به عرصه جهانی کند. امروزه، بازارهای سرمایه هم در سرتاسر جهان برای اینکه امکان بقا و رقابت در عرصه جهانی را داشته باشند، به طور فزاینده‌ای به سمت جهانی شدن حرکت می‌کنند. جهانی شدن بازارهای سرمایه به معنی حذف موانع موجود در مسیر جریان‌های بین‌المللی سرمایه و یکپارچه شدن بازارهای مالی جهان است. نماد بازار سرمایه، بورس اوراق بهادار و نهادهای آن می‌باشد. عملکرد یک بورس، زمانی بهینه است که علاوه بر جذب سرمایه‌های داخلی، حرکتی در جهت جذب سرمایه‌های خارجی داشته باشد و بتواند با بورس کشورهای دیگر رقابت کند. با عنایت به گسترش حجم تجارت جهانی و اهمیت اقتصاد بین‌الملل، بعید به نظر می‌رسد که کشوری بدون تجارت بتواند فعالیت‌های اقتصادی و تجاری خود را به طور بهینه انجام دهد. در حال حاضر نزدیک به ۹۰ تا ۸۵ درصد تجارت جهانی توسط کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت صورت می‌پذیرد و خود حاوی این پیام است. کشوری که مایل است در صحنه اقتصاد بین‌الملل و تجارت جهانی سهمی را از آن خود نماید مجبور است به توافقات و تعهدات بین‌المللی در زمینه تجارت پایبند باشد. با توجه به اینکه اقتصاد ایران وارد کننده حجم عظیمی از کالاها و خدمات از کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت می‌باشد. گسترش بازارهای کنونی و جستجوی بازارهای جدید امری ضروری است که تحقق چنین هدفی، رعایت و احترام به توافقات و مقررات بین‌المللی از سوی ایران را اجتناب ناپذیر می‌نماید.^۲

سازمان جهانی تجارت نهادی بین‌المللی است که با قواعد تجاری بین‌المللی سر و کار دارد. هدف این سازمان عبارتست از تسهیل تجارت بین کشورها از طریق ایجاد شرایط منصفانه و عادلانه برای رقابت در راستای این هدف، سازمان جهانی تجارت کشورها را به مذاکره برای کاهش تعرفه‌ها و رفع سایر موانع تجارت ترغیب کرده و از آنها می‌خواهد قواعد مشترکی را در مورد تجارت کالاها و خدمات اجرا کنند. اعضای سازمان جهانی تجارت موظفند قوانین، مقررات و رویه‌های ملی خود را کاملاً با مفاد این موافقتنامه‌ها هماهنگ سازند. هماهنگ شدن قواعد و مقررات کلیه کشورها درباره تجارت کالا و خدمات باعث تسهیل تجارت می‌گردد. هر چند پیوستن به سازمان جهانی تجارت ممکن است برای کشورها ضروری نباشد، ولی مزایا و فواید نظام چند جانبه تجاری که در سازمان جهانی تجارت و موافقتنامه‌های آن تبلور یافته است، فقط به اعضای این سازمان تعلق می‌گیرد.^۳

۲- سازمان جهانی تجارت

پس از عدم توفیق در تشکیل سازمان تجارت بین‌المللی در سال ۱۹۴۷ و سازمان همکاری‌های تجاری در سال ۱۹۵۵، دیدگاه‌هایی مبنی بر تاسیس سازمان جهانی تجارت مجدداً با شروع مذاکرات دور اروگوئه در سال ۱۹۸۶ مطرح شد. تا اینکه در سال ۱۹۹۱، پیشنهاد تشکیل نهادی به نام سازمان تجارت چندجانبه جهانی از سوی کشورهای کانادا، اتحادیه اروپا و مکزیک به دور اروگوئه ارائه شد که با مخالفت شدید کشور آمریکا مواجه گردید، اما به دلیل پافشاری سایر اعضای گات، در روزهای پایانی مذاکرات دور اروگوئه، تاسیس سازمان جهانی تجارت مورد توافق اکثریت اعضا قرار گرفت و نهایتاً کشور آمریکا نیز رسماً تشکیل این نهاد را پذیرفت و مقرر شد که از اول ژانویه ۱۹۹۵ سازمان جهانی تجارت کار خود را آغاز کند و مدت ۲ سال نیز برای کشورهای عضو گات که سند نهایی دور اروگوئه را امضا کرده بودند، در نظر گرفته شد تا شرایط الحاق خود به سازمان جهانی تجارت را فراهم آورند.^۴

سازمان جهانی تجارت سازمانی است که برای گسترش تجارت خارجی در سطح بین‌الملل به وجود آمد. البته سازمان جهانی تجارت، سازمان جدیدی نبود. قبل از آن سازمانی تحت عنوان «توافقنامه عمومی تعرفه و تجارت» (گات) با اختیارات کمتری وجود داشت. نمایندگان ۲۲ کشور جهان در سال ۱۹۷۴ میلادی در شهر ژنو سوئیس با امضای مفاد موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت، در حقیقت به تفاهمی کلی درباره ایجاد تسهیلات برای مبادله تجاری میان خود برآمدند. این موافقتنامه، توافقی چندجانبه میان کشورهای امضاکننده پیمان بود که خواستار ایجاد تسهیلاتی بیشتر برای مبادلات آزاد و فارغ از محدودیت‌های سنگین گمرکی میان خود بودند.^۵

۱. محمد حسن ابراهیمی سرو علیا، او دیگران]. (۱۳۹۰). بررسی تحلیلی فرصت‌ها و تهدیدات جهانی شدن بر بورس اوراق بهادار ایران. چشم انداز مدیریت مالی و حسابداری، شماره ۱.

۲. وزارت صنایع، (۱۳۷۵). بررسی آثار عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان تجارت جهانی بر بخش صنعت. سازمان مدیریت صنعتی.

۳. کامل، حمید، پیشین.

۴. بیدآباد، بیژن و طبری. (۱۳۸۴). سازمان تجارت جهانی و الحاق ایران (پیش‌نیازهای اصلاح ساختار اقتصاد کشور)، ص ۶.

۵. آذری، مصطفی. (۱۳۸۶). ایران و سازمان تجارت جهانی؛ فرصت‌ها، چالش‌ها. تهران: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ص ۷۰.

۳- اهداف سازمان جهانی تجارت

- کشورهایی که به عضویت سازمان جهانی تجارت پذیرفته می شوند باید اصول ۹ گانه ی زیر را بپذیرند:
۱. آزادسازی تجارت خارجی.
  ۲. آزادسازی نرخ کالاها و خدمات، حذف کلیه ی یارانه‌های مستقیم.
  ۳. آزادسازی نرخ بهره.
  ۴. آزادسازی نرخ ارز.
  ۵. لغو انحصارات دولتی و خصوصی.
  ۶. جریان آزاد اطلاعات.
  ۷. تخصیص بهینه ی منابع به وسیله ی بازار.
  ۸. جداسازی دو مفهوم اقتصاد و تأمین اجتماعی.
  ۹. ایجاد دولت ناظر به جای دولت عامل در عرصه ی سیاست و اقتصاد.^۱

۴- اصول حاکم بر سازمان و حاکمیت اعضا

فلسفه ی تشکیل سازمان‌های بین‌المللی، واگذاری بخشی از حاکمیت هر عضو و در مقابل آن بهره‌برداری از جمع حاکمیت‌های تفویض شده توسط سایر اعضا است. اعضای سازمان جهانی تجارت باید اصولی را با توجه به عضویت در این سازمان پذیرفته و مدنظر قرار دهند:

۱. آزادسازی تجاری: این اصل به معنا ی کاهش هرگونه مانع همچون مقررات، تعرفه ها و ... بر سر راه تجارت آزاد از سوی کشورهای عضو است و می تواند موجب تضمین، اشتغال کامل، افزایش تولید و مبادله کالاها و ارتقای معیارهای زندگی شود. این موضوع می تواند به جهت دهی منابع سرمایه گذاری داخلی برای استفاده از فرصت های سرمایه گذاری خارجی بهتر هم کمک کند. این هدف به عقیده برخی از نویسندگان، توجیه اساسی وجود یک سازمان جهانی تجارت است.^۲
۲. اصل عدم تبعیض؛ یعنی چنانچه امتیازی به یکی از اعضای سازمان بدهند می‌بایست آن امتیاز را در اختیار دیگران نیز بگذارند، تنها استثنای این اصل در مورد همگرایی اقتصادی همانند اتحادیه‌های گمرکی بین چند کشور می‌باشد.
۳. اصل جهان شمولی؛ بدین معنا که سازمان قصد دارد هم حوزه ی نفوذش و هم دامنه ی شمول موافقتنامه هایش جهانی باشد.
۴. اصل شفافیت در وضع و اجرای مقررات، سیاست ها و آئین نامه ها.
۵. اصل قابلیت پیش بینی؛ یعنی با توجه به اصل سوم، تجار بتوانند به استناد اطلاعات موثق با اطمینان خاطر برنامه ریزی و محاسبه کنند.^۳
۶. و اصل آخر تعهد به آزادسازی تدریجی تجارت از طریق مذاکرات است تا زمینه ی برای رقابت عادلانه ی تجاری به وجود آید. این گونه تجارت به معنای فراهم نمودن فرصت های برابر برای همه کشورهای جهان بدون درنظر گرفتن مسائل نژادی، درجه توسعه یافتگی و... می باشد.^۴

۵- الحاق و خروج از سازمان جهانی تجارت

طبق ماده ی ۱۲ موافقتنامه ی تأسیس سازمان، هر دولت یا قلمرو گمرکی مستقلی، که در اداره ی روابط تجاری خارجی و سایر امور پیش بینی شده در موافقتنامه حاضر و موافقتنامه های تجاری چند جانبه ی، خودمختاری کامل داشته باشد، می تواند طبق شرایطی

^۱. ادیب، محمدحسین؛ ایران و سازمان تجارت جهانی، نشر آموزه، ۱۳۷۹، چاپ اول، اصفهان، ص ۲۲.

^۲. باقری، محمود، او دیگران. اجرای اصل آزادسازی تجاری در سازمان جهانی تجارت. ص ۹.

^۳. Mazumder, Rabin, (2008), "trade liberalization & WTO impact on developing countries",

^۴. سادرلند، پیترو. (۱۹۴۶). آینده سازمان جهانی تجارت نگرشی انتقادی. ترجمه وحید بزرگی، او دیگران. ص ۱۶.

^۵. فاخری، مهدی؛ راه کارهای الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت، نشر ثالث، ۱۳۸۶، چاپ اول، ص ۲۴ و ۲۵.

^۶. Lacey, Simon, (2006), "WTO accession from the perspective of WTO members, the view from other side of the table", Georgetown university law center, available

at:http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1135117 last visited:2/5/2014

که میان آن و سازمان جهانی تجارت مورد توافق قرار می‌گیرد به این سازمان ملحق شود. طبق ماده ی ۱۵ این موافقتنامه نیز هر عضوی با تسلیم یک اطلاعیه ی کتبی به مدیرکل سازمان و درخواست خروج از این سازمان می‌تواند از این سازمان خارج شود.^۱

روند مربوط با ارائه ی تقاضای الحاق از دبیرخانه ی سازمان آغاز می‌شود. سپس شورای عمومی، گروه کاری تشکیل می‌دهد که تقاضا را بررسی کند. سپس از متقاضی خواسته می‌شود در یک گزارش، کلیه ی سیاست های اقتصادی و تجاری خود را با توجه به موافقتنامه های سازمان به گروه عرضه کند.

این گزارش توسط گروه کاری به طور کامل بررسی می‌شود و ممکن است سؤالاتی نیز برای رفع ابهام مطرح شود. اعضای گروه کاری در زمان مناسب و در چارچوب مذاکرات ممکن است از کشور داوطلب الحاق بخواهند مجموعه ای از اصلاحات را در سیاست های اقتصادی خود انجام داده و تعهدات و امتیازات خاصی در زمینه ی تجارت کالاها و خدمات را بپذیرد.^۲

اصولی که هر کشور برای عضویت در سازمان تجارت جهانی باید بپذیرد، به قرار زیر است:

۱. آزادسازی تجارت خارجی
۱. آزادی واردات کلیه محصولات صنعتی و کشاورزی
۲. لغو محدودیت بر واردات خدمات
۳. حذف حقوق گمرکی بر واردات محصولات صنعتی و کشاورزی
۴. آزادی صادرات کلیه تولیدات داخلی
۲. آزادسازی نرخ کالاها و خدمات و حذف کلیه یارانه‌های غیرمستقیم
۳. آزادسازی نرخ بهره
۴. آزادسازی نرخ ارز
۵. لغو انحصاری دولتی و خصوصی
۶. جریان آزاد اطلاعات
۷. تخصیص بهینه منابع به وسیله بازار
۸. جداسازی دو مفهوم اقتصاد و تامین اجتماعی
۹. ایجاد دولت ناظر به جای دولت عامل در عرصه اقتصاد

۶- بازار سرمایه

یکی از مهمترین بخشهای اقتصادی کشورها، بازار سرمایه بوده که اهمیت آن بر هیچ کس پوشیده نیست. بازار سرمایه ارتباط نزدیکی با ساختار اقتصادی کشور داشته و قوت و ضعف آن میتواند نشان دهنده وضعیت اقتصادی کشور باشد. توسعه بازار سرمایه میتواند نقش مهمی در رشد درآمد ملی کشور و رفاه عمومی جامعه ایفا کند. آمارهای موجود نشان میدهد که بورسهای توسعه یافته در کشورهای پیشرفته قرار داشته و در این کشورها پیش از هر امری امنیت سرمایه گذاری برای ورود سرمایه گذاران داخلی و خارجی به بورس فراهم میشود.^۳

۷- بازار سرمایه چیست؟

بازار سرمایه یکی از ارکان مهم اقتصاد در جامعه است که از آن به عنوان دماسنج اقتصاد یاد می‌شود. شما تا به حال تا چه حد با این بازار آشنایی داشتید؟ آیا در این بازار سرمایه گذاری کرده اید ما برای اینکه شما را بیشتر با این بازار آشنا کنیم شماری از اصطلاحات رایج در بورس را برای شما گردآوری کرده‌ایم.

بازار پول: در این بازار ارتباط بین سرمایه گذار و سرمایه پذیر کمتر از یک سال است و سرمایه پذیر ملزم است که وجوه سرمایه گذار پیش از گذشت یک سال برگشت دهد.^۴

۱. بزرگی، وحید؛ درآمدی بر سازمان تجارت جهانی و الحاق ایران، نشر قومس، ۱۳۸۶، چاپ اول، ص ۵۳ و ۵۴.

۲. فاخری، مهدی؛ راه کارهای الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت، نشر ثالث، ۱۳۸۶، چاپ اول، ص ۱۱۱ و ۱۱۲.

۳. عباسیان، عزت الله؛ مرادپور اولادی، مهدی؛ عباسیان، وحید، (۱۳۸۷)، " اثر متغیرهای کلان اقتصادی بر شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران"،

فصلنامه پژوهشهای اقتصادی ایران، سال دوازدهم.

^۴ <http://tadbireghtesad.ir/?p=2980>

بازار سرمایه : در این بازار ارتباط میان سرمایه گذار و سرمایه پذیر بیش از یک سال است و بر عکس بازار پول، سرمایه پذیر ملزم به عودت وجوه نیست.

۸- تقسیم بندی بازار سرمایه

در معمول ترین تقسیم بندی، بازار سرمایه به دو بازار اولیه و ثانویه تقسیم می شود:
بازار اولیه : بازاری است که در هنگام انتشار اوراق قرضه یا سهام شرکت ها به وجود می آید. بانک های سرمایه گذار خالق و به وجود آورنده بازارهای اولیه محسوب می شوند و اوراق بهادار را پیش از انتشار قیمت گذاری می کنند و سپس می فروشند.

بازار ثانویه : بازار ثانویه محل داد و ستد اوراق منتشر شده در بازار اولیه است. حجم معاملات در این بازار، نسبت به بازارهای اولیه بسیار بیشتر است. در این بازار تغییرات قیمت ها شکل می گیرد و اوراق بهادار، بارها و بارها در آن داد و ستد می شود.
بورس اوراقی بهادار تهران به عنوان بازار ثانویه عمل می کند و سهام و اوراق مشارکت در این بازار خرید و فروش می شود. در این بازار عرضه اولیه شرکت ها هم صورت می گیرد، بنابراین مکانیسم یک بازار اولیه را نیز دارد.

بازار خارج از بورس : در این بازار که خارج از سیستم بورس است، سهام شرکت های شناخته شده و اوراق قرضه خرید و فروش می شود. در واقع گروهی از موسسات سرمایه گذاری، مانند بانک های سرمایه گذاری، پدید آورنده چنین بازارهایی هستند.

۹- آشنایی با ارکان بازار اوراق بهادار

به دنبال تحولات اقتصادی و اجتماعی دهه ۱۳۴۰ و شروع حرکت اقتصاد ایران به سمت مبتنی بر بازار و افزایش فعالیت های صنعتی در آن دوره که تامین مالی آن بدون شک نیازمند بازارها و ابزارهای جدید بود ایجاد بورس اوراق بهادار در دستور کار قرار گرفت و قانون تاسیس آن در اردیبهشت ۱۳۴۵ به تصویب مجلس شورای ملی رسید و پس از آن بورس اوراق بهادار تهران به عنوان یکی از ابزارهای متکی به نظام بازار آزاد با هدف تشویق بخش خصوصی در اقتصاد ایران تاسیس شد و از بهمن ماه ۱۳۴۶ فعالیت خود را با پذیرش سهام بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران، شرکت نفت پارس اوراق قرضه دولتی، اسناد خزانه و اوراق قرضه عباس آباد به طور رسمی آغاز کرد.
بورس اوراق بهادار تهران تا سال ۱۳۸۴ در چهار چوب تعیین شده در قانون مزبور فعالیت کرد در این ساختار سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران به عنوان تنها رکن اجرایی، با شخصیت حقوقی مستقل غیر انتفاعی، مسئولیت اداره بورس را به عهده داشت.^۱
این سازمان را هیئت مدیره ی هفت نفره ای اداره می کرد که توسط مجمع عمومی اعضا انتخاب می شدند. هیئت مدیره هم دبیر کل را به عنوان بالاترین مقام اجرایی بورس انتخاب میکرد. نظارت بر فعالیت سازمان کارگزاران بورس تهران هم بر عهده شورای بورس، به عنوان بالاترین رکن تصمیم گیری و مسئول و ناظر حسن اجرای قانون تاسیس بورس اوراق بهادار قرار داشت.
قانون تاسیس بورس اوراق بهادار در سال ۱۳۸۴ و با توجه به عدم توان پاسخگویی به نیازهای جدید بازار اوراق بهادار، مورد بازنگری قرار گرفت و در آذرماه همان سال قانون بازار اوراق بهادار به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.
شورای عالی بورس: شورای عالی بورس و اوراق بهادار است که تصویب سیاست کلان و خط مشی بازار در قالب سیاست های کلی نظام و قوانین و مقررات مربوط و همچنین اتخاذ تدابیر لازم برای ساماندهی و توسعه بازار اوراق بهادار و اعمال نظارت عالیه بر اجرای قانون بازار اوراق بهادار از مهمترین وظایف آن است.

۱۰- نظام حقوقی حاکم بر بازار سرمایه

بازار اوراق بهادار جایگاهی برای جذب سرمایه های خرد و هدایت آن به سمت سرمایه گذاری کلان با هدف رشد و توسعه اقتصادی کشورهاست. انجام معاملات در این بازار چه به لحاظ کمی و چه به لحاظ کیفی، تابع قواعد خاص خود می باشد که با نظام داد و ستدهای سنتی تفاوت بسیار دارد. با تصویب قانون بازار اوراق بهادار در آذر ۱۳۸۴، قواعد جدیدی بر بازار سرمایه حاکم شد و سیستم جدیدی بر پایه سیاستهای اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی و اهتمام به خصوصی سازی بر مبنای توسعه بورس پی ریزی گردید. به لحاظ اهمیت روز افزون معاملات در بازار سرمایه و نیز در پی آن نیاز مبرم به تدوین قوانین و مقررات متناسب با این بازار و هماهنگ با دیگر قوانین جهانی و بررسی

^۱ <http://www.tse.ir/cms/Default.aspx?tabid=355&ctl=Details&mid=1424&ItemID=133>.

حقوقی این روابط بسیار مهم می باشد. آشنایی با آثار حقوقی حاکم بر بازار سرمایه و ماهیت حقوقی آن و نیز قوانین حاکم بر آن جهت جهانی شدن بورس و پیوستن به سازمان جهانی تجارت که روشن شدن آنها می تواند کمک بسیار بزرگی در رفع موانع حقوقی داشته باشد.

۱۱- قوانین و مقررات حاکم و مرتبط با بازار سرمایه جهت پیوستن به سازمان جهانی تجارت

قوانین و مقررات زیادی بر بازار سرمایه حاکم می باشد در اینجا به چند مورد از آنها اشاره میشود:

- ۱- قانون اساسی
  - ۲- قانون مالیات
  - ۳- قانون داوری تجاری بین المللی
  - ۴- قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی
  - ۵- برنامه ۵ ساله توسعه
  - ۶- موافقت نامه سازمان جهانی تجارت
  - ۷- قوانین و مقررات ارزی
  - ۸- قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب آذرماه ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی)
  - ۹- قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای تسهیل اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
  - ۱۰- آیین نامه اجرایی قانون بازار اوراق بهادار
  - ۱۱- ضوابط نظارت سازمان بورس بر فرآیند تأسیس و افزایش سرمایه شرکت های سهامی عام
  - ۱۲- دستورالعمل اجرایی افشای اطلاعات شرکت های ثبت شده نزد سازمان
  - ۱۳- دستورالعمل عضویت در کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار
  - ۱۴- مقررات عضویت در کانون نهادهای سرمایه گذاری ایران
  - ۱۵- مصوبه مربوط به تعریف سرمایه گذار نهادی
  - ۱۶- دستورالعمل کمیته سازش کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار
  - ۱۷- دستورالعمل رسیدگی به تخلفات اشخاص موضوع ماده ۸۵ قانون بازار اوراق بهادار
  - ۱۸- دستورالعمل اجرائی فصل ششم قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران
  - ۱۹- مصوبه در خصوص مرجع حل اختلافات فعالان بازار اوراق بهادار فاقد کانون مربوطه
  - ۲۰- ضوابط اعطای مجوز معامله اوراق بهادار به سرمایه گذار خارجی
  - ۲۱- مصوبه درخصوص فعالیت های بین المللی بازار سرمایه
  - ۲۲- دستورالعمل اجرایی آیین نامه سرمایه گذاری خارجی در بورس ها و بازارهای خارج از بورس
- و ...

۱۲- قانون اساسی

با توجه به آنکه قانون اساسی در هر کشور به عنوان روح حاکم بر کلیه قوانین از اولویت و اهمیت بسزایی برخوردار است، لذا با توجه به اصولی از این قانون که تعارضاتی را به طور مستقیم و یا غیر مستقیم با قواعد گات آشکار می سازد ضروری و اجتناب ناپذیر است که این اصول مورد بررسی قرار گیرد.

۱۳- قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی

این قانون که مصوب سال ۱۳۸۱ می باشد، در واقع چارچوب حمایتی در راستای بهبود وضعیت سرمایه گذاری خارجی در ایران می باشد و با توجه به این نکته که در قانون بازار اوراق بهادار مصوب سال ۱۳۸۴ حکمی در مورد چگونگی حمایت از سرمایه های خارجی وارد شده به بازار سرمایه داده نشده است، می توان چنین نتیجه گرفت که قانون گذار حمایت از سرمایه گذاران خارجی در حوزه سرمایه گذاری غیرمستقیم را برعهدهی قانون تشویق مصوب ۸۱ قرار داده است. قانون قبلی که مصوب سال ۱۳۳۴ بوده، با وجود اصلاحاتی که بوسیلهی قانون ۸۱ پیدا کرده و نکات مثبت بسیاری که در آن وجود دارد، هنوز هم دارای برخی نکات مهم است.^۱

۱. حافظ دهلوی، کریم. (۱۳۹۰). موانع حقوقی سرمایه گذاری خارجی در ایران.

۱۴- جایگاه بازار سرمایه در لایحه برنامه ۵ ساله توسعه

برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مجموعه برنامه های میان مدتی است که به صورت پنج ساله و توسط دولت وقت تنظیم و به تصویب مجلس شورای اسلامی می رسد. با نگاهی بر برنامه های توسعه بعد از انقلاب مشاهده می شود که طی این دوره زمانی، تاکنون ۶ برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تدوین شده و تا پایان سال جاری با خاتمه برنامه پنجم، برنامه ششم از سال ۱۳۹۵ به اجرا درخواهد آمد.

برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

دوره زمانی

برنامه اول توسعه ۶۹-۷۳ برنامه دوم توسعه ۷۴-۷۸ برنامه سوم توسعه ۷۹-۸۳ برنامه چهارم توسعه ۸۴-۸۸

برنامه پنجم توسعه ۹۰-۹۴ برنامه ششم توسعه ۹۵-۹۹

با بررسی جایگاه بازار سرمایه در محتوای برنامه های توسعه ای اجرا شده (اول تا پنجم) مشاهده می شود که جایگاه این بازار و نقش

نهادهای فعال آن در این مسیر رو به بهبود بوده، که این امر بیانگر پرنگتر شدن نقش بازار سرمایه در مسیر توسعه اقتصادی کشور است.^۱

^۱ ذوالفقاری، مهدی. (۱۳۹۴). بررسی جایگاه بازار سرمایه در لایحه برنامه توسعه ششم و لایحه بودجه ۱۳۹۵ با نگاهی بر برنامه های توسعه پیشین. مدیریت تحقیق و توسعه شرکت بورس و اوراق بهادار، ص ۱.

۱۵- نتیجه‌گیری

موضوع الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت یک موضوع مهم و ملیست که باید به طور جدی به آن پرداخته شود و الحاق به این سازمان جهانی در بلند مدت امری اجتناب ناپذیر می باشد. همچنین در بعد مسائل حقوقی باید گفت که با توجه به ناسازگاریهای احتمالی که میان برخی قوانین سازمان جهانی تجارت و مقررات بازار سرمایه کشور در زمینه های مختلف وجود دارد، رفع و حل مشکلات مذکور قبل از هر اقدامی در جهت عضویت الزامی به نظر می رسد تا بر این اساس با دیدگاهی روشن و شفاف در مراحل مختلف مذاکرات تجاری حضور پیدا نمود و از حداکثر تجاری بهره مند گردید.

پیشرفت های اخیر بازار سرمایه با ناهنجاری هایی نیز همراه بوده است که از آن جمله می توان به تدوین انبوه قوانین و مقررات نظارتی اشاره کرد که فضای فعالیت در این بازار را به شدت محدود کرده است. تدوین و اجرای مقررات متعدد به دلیل دیدگاه خاص حاکم بر سازمان ناظر و تلاش برای پوشش همه ریسک ها و نا اطمینانی ها در قالب مقررات نظارتی، باعث شده است قطار نوآوری ها در بازار سرمایه به کندی حرکت کند و ساختارهای تنظیمی نظارتی حاکم بر بازار، در عصری که بازارهای جهانی به سرعت به سوی آزادسازی فعالیت ها و نوآوری حرکت می کنند، ابتدایی و سنتی جلوه کند. برای تبیین بیشتر موضوع می توان به تعداد صفحات کتاب مجموعه قوانین و مقررات بازار سرمایه که در سال ۱۳۹۱ توسط سازمان بورس و اوراق بهادار منتشر شده است، نگاهی افکند. بدون در نظر گرفتن قوانین بالادستی و قوانین عمومی مرتبط، این کتاب مشتمل بر ۱۸۷۷ صفحه است! مقررات و رویه های پیچیده ای برای دریافت مجوزها، تاییدیه ها و نظارت بر فعالیت در این بازار تدوین شده است که علاوه بر طولانی کردن فرآیندهای اجرایی، هزینه قابل توجهی را به فعالان بازار تحمیل می کند. گزارش دبیرخانه هیات مقررات زدایی و تسهیل کسب و کار نشان می دهد که سازمان بورس و اوراق بهادار و برخی از ارکان اجرایی بازار در مجموع مسوول صدور ۹۰ مجوز مختلف فعالیت هستند که برخی از آنها اصلا واجد شرایط نظارتی نیستند.

نگرانی ناشی از ساختارهای نامناسب و قوانین متعارض با سازمان جهانی تجارت نیز جدی به نظر نمی رسد چرا که طبق قوانین و مقررات سازمان برای پیوستن به این سازمان نیازی به تغییر ناگهانی و سریع در قوانین ملی نیست بلکه می توان قوانین و مقررات کشور متقاضی عضویت را به تدریج طبق برنامه زمان بندی شده مورد تعدیل قرار داد.

به هر جهت امید می رود با حذف موانع شکلی و ماهوی عضویت ایران در سازمان جهانی تجارت هر چه زودتر شاهد خبرهای خوب مبنی بر پیشرفت مذاکرات ایران برای بدست آوردن کرسی دائم در این سازمان باشیم.

منابع و مراجع

- [۱] صادقی، محسن. مقدمه‌ای بر جهانی شدن و بازارهای مالی.
- [۲] جمعی از نویسندگان. جهانی شدن: فرصت‌ها و چالش‌ها. ترجمه وحید بزرگی و علی صباغیان.
- [۳] کامل، حمید. موانع حقوقی الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت.
- [۴] کمالی اردکانی، مسعود. (۱۳۸۳). الزامات قانونی بخش خدمات مخابرات ایران در الحاق به سازمان جهانی تجارت.
- [۵] محمد حسن ابراهیمی سرو علیا، او دیگران. [او دیگران]. (۱۳۹۰). بررسی تحلیلی فرصت‌ها و تهدیدات جهانی شدن بر بورس اوراق بهادار ایران. چشم انداز مدیریت مالی و حسابداری، شماره ۱.
- [۶] وزارت صنایع، (۱۳۷۵). بررسی آثار عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان تجارت جهانی بر بخش صنعت. سازمان مدیریت صنعتی.
- [۷] بیدآباد، بیژن و طبری. (۱۳۸۴). سازمان تجارت جهانی و الحاق ایران (پیش نیازهای اصلاح ساختار اقتصاد کشور).
- [۸] آذری، مصطفی. (۱۳۸۶). ایران و سازمان تجارت جهانی؛ فرصت‌ها، چالش‌ها. تهران: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- [۹] ادیب، محمدحسین؛ ایران و سازمان تجارت جهانی، نشر آموزه، ۱۳۷۹، چاپ اول، اصفهان.
- [۱۰] باقری، محمود، او دیگران. [او دیگران]. اجرای اصل آزادسازی تجاری در سازمان جهانی تجارت.
- [۱۱] سادرلند، پیتر. (۱۹۴۶). آینده سازمان جهانی تجارت نگرشی انتقادی. ترجمه وحید بزرگی، او دیگران.
- [۱۲] افخری، مهدی؛ راه کارهای الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت، نشر ثالث، ۱۳۸۶، چاپ اول.
- [۱۳] بزرگی، وحید؛ درآمدی بر سازمان تجارت جهانی و الحاق ایران، نشر قومس، ۱۳۸۶، چاپ اول.
- [۱۴] عباسیان، عزت‌الله؛ مرادپور اولادی، مهدی؛ عباسیان، وحید، (۱۳۸۷)، " اثر متغیرهای کلان اقتصادی بر شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال دوازدهم.
- [۱۵] حافظ دهلوی، کریم. (۱۳۹۰). موانع حقوقی سرمایه گذاری خارجی در ایران.
- [۱۶] ذوالفقاری، مهدی. (۱۳۹۴). بررسی جایگاه بازار سرمایه در لایحه برنامه توسعه ششم و لایحه بودجه ۱۳۹۵ با نگاهی بر برنامه های توسعه پیشین. مدیریت تحقیق و توسعه شرکت بورس و اوراق بهادار.
- [17] [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009DP.spx?language=E&CatalogueIdList=97525&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=last visited: 20/7/2014.](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009DP.spx?language=E&CatalogueIdList=97525&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=last%20visited:20/7/2014)
- [18] Gabriell, Marceau, "the WTO is Not a Closed Box", Proceedings of The Annual Meeting (American Society of International Law), Vol. 100, MARCH 29-APRIL 1, 2006.
- [19] Mazumder, Rabin, (2008), "trade liberalization & WTO impact on developing countries",
- [20] Lacey, Simon, (2006), "WTO accession from the perspective of WTO members, the view from other side of the table", Georgetown university law center, available.
- [21] at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1135117 last visited: 2/5/2014.
- [22] [http://tadbireghtesad.ir/?p=2980.](http://tadbireghtesad.ir/?p=2980)
- [23] [http://www.tse.ir/cms/Default.aspx?tabid=355&ctl=Details&mid=1424&ItemID=133.](http://www.tse.ir/cms/Default.aspx?tabid=355&ctl=Details&mid=1424&ItemID=133)